

Historie a základní charakteristika boje proti praní špinavých peněz v České republice

Úvod – základní charakteristika boje proti praní peněz

Praní špinavých peněz je ve světě přijatý termín pro legalizaci výnosů z trestné činnosti. Nejedná se ale o zcela přesné vyjádření, jelikož výnosem z trestné činnosti nemusí být jen peníze, ale třeba i cenné papíry, směnky nebo jakýkoli jiný majetek. Přes tuto nepřesnost je pojem praní špinavých peněz ve světě běžně používaný, možná proto, že vznikl pojmenováním jednoho ze způsobů, jak nelegálně získaný výnos legalizovat. Tento výraz má údajně původ v USA, kde byly ve třicátých letech peníze získané ze zločinu legalizovány přimícháváním k tržbám z veřejných prádelen, vlastněných zločineckými strukturami.

Pod praním špinavých peněz lze tedy chápat jakoukoli činnost směřující k zastření zločineckých zisků a v dokonalejším případě k navození zdání jejich legálnosti. Praní peněz je vlastně poslední fází zahlazení stop nezákonného jednání, které současně umožní použít takto získané prostředky v legální ekonomice.

Na mezinárodní úrovni byl boj proti praní peněz nejprve soustředěn na výnosy z prodeje drog, ale postupem času se rozšířil na veškeré výnosy z trestné činnosti. Zamezit možnosti zjistit původ výnosů mají transakce různého druhu, jako např. kombinace hotovostních a bezhotovostních operací, investování, nákupu a následného prodeje cenných věcí včetně nemovitostí a cenných papírů apod. Při hledání způsobů jak čelit tomuto druhu kriminality, se vycházelo z podstaty procesu praní peněz. Byly vytipovány subjekty, jejichž prostřednictvím by tyto transakce mohly být uskutečňovány. Jedná se např. o banky, družstevní záložny, investiční společnosti, obchodníky s cennými papíry, pojišťovny, leasingové společnosti, kasina, realitní kanceláře a další.

Nárůst objemu praní peněz a s tím spojeného organizovaného zločinu vedl představitele skupiny G7 ke zřízení výboru zabývajícího se opatřeními na potírání praní špinavých peněz. Pod názvem „Financial Action Task Force on Money Laundering“ (FATF) byl ustaven na summitu G7 v Paříži v roce 1989 jako mezivládní orgán. Jeho úkolem je zejména tvorba a podpora zásad boje proti praní špinavých peněz na základě sledování trendů a metod potírání praní peněz na národní i mezinárodní úrovni. Již v roce 1990 přijal zprávu nazývanou „40 doporučení FATF v boji proti praní peněz“. Tato doporučení se stala mezinárodně přijímaným standardem a jejich principy jsou základem legislativy proti legalizaci výnosů z trestné činnosti ve světě, tedy i v EU a v ČR. V roce

2001 vydal FATF dalších 9 tzv. „Zvláštních doporučení“, zaměřených k potírání financování terorismu.

Na základě doporučení FATF byla subjektům náchylným ke zneužití pro praní peněz a financování terorismu uložena povinnost hlásit transakce vyvolávající podezření z takovéto činnosti. K tomuto účelu byly v jednotlivých zemích zřízeny zvláštní útvary, které hlášení přijímají a prošetřují. Obecně jsou nazývány „finančními zpravodajskými jednotkami“ a jejich pravomoci se liší především podle jejich začlenění ve státní správě.

Existují dva základní typy jednotek – administrativní (začleněný mimo resort orgánů činných v trestním řízení) a policejní. Od toho se ve značné míře odvíjí možnost získávání informací. Obecně lze konstatovat, že administrativní jednotky mohou mít bezproblémový přístup k bankovním údajům, informacím z oblasti cenných papírů a někdy i k daňovým údajům. Jednotky zařazené do policejní struktury ve většině případů potřebují k přístupu k těmto informacím souhlas státního zástupce nebo soudce. Na rozdíl od administrativní jednotky mají k dispozici prostředky k tzv. operativnímu šetření. Jednotka administrativního typu (ve většině případů je samostatná nebo včleněna pod ministerstvo financí) má zase přesně stanoveno, v jakých případech získané informace může předat dále policejním orgánům. Ojediněle se vyskytují i jiné typy jednotek, např. justiční nebo smíšené.

Administrativní jednotky jsou např. v České republice, Belgii, Francii, Nizozemí, Polsku, Itálii, Španělsku, USA, Kanadě a Rusku; policejní na Slovensku, v Německu, Švédsku, Velké Británii, Rakousku, Finsku; justiční v Dánsku.

Historie boje proti praní peněz v ČR

V roce 1996 byl v ČR přijat zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. K datu jeho účinnosti (1. července 1996) byl v rámci Ministerstva financí vytvořen Finanční analytický útvar (FAÚ) na bázi administrativního modelu jednotky, jehož úkolem je přijímat a analyzovat hlášení povinných osob o podezřelých obchodech. Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (AML zákon), s účinností od 1. září 2008 nahradil předchozí, mnohokrát novelizovaný zákon č. 61/1996 Sb. Implementoval směrnici Evropského Parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu a směrnici Komise 2006/70/ES ze dne 1. srpna 2006, kterou se stanoví prováděcí opatření ke směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES, pokud se jedná o definici „politicky exponovaných osob“ a technická kritéria pro zjednodušené

postupy hloubkové kontroly klienta a pro výjimku na základě finanční činnosti vykonávané příležitostně nebo ve velmi omezené míře.

Vedle toho se na celém území EU včetně ČR přímo uplatní nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1889/2005 ze dne 26. října 2005 o kontrolách peněžní hotovosti vstupující do Společenství nebo je opouštějící a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1781/2006 ze dne 15. listopadu 2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků.

Z mezinárodních smluv se v České republice k této oblasti dále vztahuje Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (tzv. Štrasburská úmluva, 1990), která mimo jiné umožnila bezproblémovou výměnu informací o šetřených subjektech mezi partnerskými finančními jednotkami signatářských zemí; a Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (1999), která smluvní státy zavazuje postihovat jako trestný čin všechny formy financování terorismu a přijmout opatření pro identifikaci, odhalování a zmrazení nebo zabavení jakýchkoliv finančních prostředků určených k financování terorismu.

Hlavní principy systému boje proti praní peněz v České republice

Finančnímu analytickému útvaru jsou zákonem dány zejména tyto základní úkoly:

- přijímat od povinných osob a šetřit oznámení o podezřelých obchodech
- kontrolovat, zda povinné osoby plní stanovené povinnosti
- zajišťovat spolupráci se zahraničními institucemi
- vytvářet legislativu pro boj proti praní peněz

Aby mohl FAÚ efektivně plnit své úkoly, stanoví AML zákon vybraným subjektům, tzv. „povinným osobám“ řadu povinností: mimo již zmiňovaných hlášení o podezřelých obchodech je to zejména povinnost identifikace a kontroly klientů, poskytnutí informací požadovaných FAÚ a povinnost odložit splnění příkazu klienta o 24 hodin, hrozí-li při oznámení podezřelého obchodu nebezpečí, že nebude možné výnos zajistit. Důležitou povinností je i zpracování tzv. systému vnitřních zásad, což je interní předpis zajišťující s ohledem na specifika každé povinné osoby plnění povinností vyplývajících pro ni z AML zákona. Zákon přesně stanoví, jaké problémové okruhy mají být v systému řešeny, je to např. výčet možných znaků podezřelého obchodu v podmínkách konkrétní povinné osoby, způsob zajištění podávání oznámení o podezřelých obchodech, identifikace klienta, uchovávání informací, postup při odložení splnění příkazu klienta, stanovení kontaktní osoby, zajištění mlčenlivosti, provádění povinného školení zaměstnanců povinné osoby atd.

Základním úkolem FAÚ je obdržená oznámení prošetřit a v případě podezření ze spáchání trestného činu podat trestní oznámení. I pro tyto účely byla mezi Policií České republiky a FAÚ podepsána smlouva, která stanovila principy spolupráce FAÚ s policejními útvary a určila Útvar odhalování korupce a finanční kriminality služby kriminální policie a vyšetřování jako jediného příjemce trestních oznámení FAÚ.

K šetření oznámení je FAÚ vybaven řadou pravomocí: od povinných osob může požadovat veškeré informace ke klientům i prováděným obchodům, má neomezený přístup např. k bankovním informacím a datům finančních úřadů. Může vyžadovat informace nejen od ostatních orgánů státní správy. Má pravomoc zajistit prostředky či majetek až na 6 dní, pokud hrozí nebezpečí znemožnění zajištění výnosu.

FAÚ a povinné osoby jsou vázány mlčenlivostí o všech krocích, které v souvislosti s oznamováním a šetřením podezřelého obchodu provedou, a to i vůči subjektu, kterého se obchod týká. Možnosti prolomení mlčenlivosti jsou v AML zákoně jmenovitě uvedeny.

FAÚ ale i další regulační orgány mají povinnost kontrolovat plnění AML zákona povinnými osobami. Při porušení je možné uložit pokutu až 50 mil. Kč. Povinné osobě může být i odňato oprávnění k činnosti.

FAÚ je úzce zapojen do celosvětového systému boje proti praní špinavých peněz.

Zdroj: MF - FAÚ